

deelname aan het land verheft hen in de adelstand; ze komen in de aangename positie van mensen die bestolen kunnen worden. De élite waartoe de kleinburger blijkt te behoren gelijkt bovendien in alle opzichten op de geboorte-aristocratie. Door het antisemitisme wordt de kleinburger boven de geld-aristocratie verheven in de echte onafleidbare, niet te verwerven status van adel en patriciaat. De bezetene kiest de heraldieke houding uit vrees voor zijn vrijheid, hij kiest de middelmatigheid uit vrees voor de eenzaamheid en van die onherstelbare middelmatigheid maakt hij uit trots een versteende aristocratie. Maar bij al deze overwegingen heeft hij als gedurige veronderstelling het bestaan van de jood nodig; aan wie zou hij anders van nature superieur zijn? superieur namelijk, afgezien van elke prestatie!

[...] Intussen bevat het antisemitisme nog méér: nl. een wereldbeschouwing, althans een alomvattende levensopvatting. [...] Wat de jood tot jood maakt, is de aanwezigheid in hem van de 'joodsigheid', die men kan vergelijken met phlegiston [*bedoeld is flogiston, ooit beschouwd als het hittedragende element in brandbare stoffen - wm*] of met de slaapverwekkende kracht van opium. Volgens de antisemiet is de jood vrij, maar niet gelijk hij: (hij is namelijk vrij om het goede, hetzij het kwade te doen); nu is het met de jood niet zó, dat hij gedetermineerd is het kwade te doen, neen, hij is vrij, maar hij is vrij om het kwade te doen, hij heeft in zoverre een vrije wil als het nodig is, hem de volle verantwoordelijkheid voor zijn misdaden te doen dragen. [...] De antisemiet heeft de negatieve ideologie: vernietiging van de Kwade gepaard aan een zonderling optimisme: dan zal de harmonie der cultuur zich uit zichzelf herstellen. [...] Zo ontloopt men de noodzaak van het goede te kiezen en daarvoor te strijden; de antisemiet is lui van geest, hij zoekt niet in angst en nood naar de waarheid. Liever dan te denken loopt hij amok. En gebruikt zijn brein voor de typische bedenksels van de paranoia-leiders, die tegelijk ingewikkeld en kinderachtig plegen te zijn." (*Wending*, 4^e jg. nr. 5, 1949, uit *Grensgebied*, 1954, pp. 126v.)

Observatie 3: Sartre en in zijn spoor Miskotte tekent 'de jood' als 'de ander' die qualitate qua buitengesloten wordt door de antisemiet. Vul in dit citaat voor 'antisemiet' PVV'er en voor 'jood' moslim in: staat er dan onzin?

7. Over nihilisme en de 'vierde mens' (1956)

"Wij staan voor het feit van het *atheïsme*. Is de mystiek de zee, waarin de stromen der religie monden om in een vervoerd negativisme gestalte en strekking van de concrete religies te mengen, te sublimeren, te verdampen - het atheïsme is de aardbeving, de agressie, waarbij het, als steeds tegenwoordige grond van de religie zelf, zich bloot woelt en aan den dag brengt, hoe relatief, hoe innerlijk-gespleten, hoe heimelijk achterdochtig de menselijke religie van meet af en naar haar aard zich bevindt in de wereld. De zelfkritiek is, hoezeer verdrongen, een structuur-element van de religie zelf. Er komen reeds in een *vroeg* stadium der ontwikkeling momenten vóór, waarin voor het eigen besef het religieuze leven iets van z'n spelkarakter verraadt en de vergelijking zich opdringt met de ornamentaal-innerlijke beweging van de kinderlijke ernst bij het spelen, het vormen van figuren, het imiteren van de natuur en de wereld, het dansen van presente gestalten, die god zijn en die men zèlf is." "We vonden, dat de religie als een niet-noodzakelijk element van het menselijk leven en zelfbewustzijn zich ontpopt. We zagen dat de religiositeit naar het atheïsme kan verglijden en hoe het atheïsme - dat nog een tijd waant, bij ontkenning van hun oorsprong, zedelijke (christelijke) idealen te kunnen handhaven - zich verstelligt en versombert tot nihilisme. [...] Het ligt [in tegenstelling tot de 'echte' heroïek van Nietzsche en de zijnen - wm] voor de hand het 'onechte' nihilisme van de grote 'men' te onderkennen als het 'echte'. [...] *Deze onzin is ècht, is warm, is menselijk*. Of: achter geen geloof of ideaal steekt een wèrkelijkheid, er is niets dan een afgrond van absurd zijn, of er is niets dan het niets-als-afgrond; maar gegroet